

Відгук
отримано
06.05.2021 р.
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.009
доктор філологічних наук
Бровко О. О. Професор

Голові спеціалізованої вченої
ради
ДФ 26.133.009 у
Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук,
професору
завідувачу кафедри
української літератури,
компаративістики і
грінченкознавства
Інституту філології
Бровко Олені Олександрівні

Відгук

офіційного опонента **Криворучко Світлани Костянтинівни**, докторки філологічних наук, професорки, завідувачки кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди на дисертаційну роботу **Квіцинської Вікторії Віталіївни** «Інтермедіальні модифікації у творчості Михайла Жука», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія», галузь знань 03 Гуманітарні науки

1. Актуальність теми дослідження

Українській літературі ХХ ст., особливо першій половині, властиво ствердження української національної самоідентифікації, яке входило в конфлікт із офіціальним державним режимом, що впливало на трагізм долі митців. До цієї когорти належить і творчість Михайла Жука. Актуальність дисертації Вікторії Віталіївни, передусім, полягає в тому, що дослідниця намагається виокремити гідне місце творчим здобуткам М. Жука у дискурсі модернізму.

Важливим є те, що Вікторія Віталіївна у ході аналізу поезики письменника намагається знайти витоки формування його ментальності, та залучає концепцію біографічного методу Ш. О. Сент-Бева. Це дозволяє зрозуміти трагізм, із якого виникає подальша (не)реалізованість. Вікторія

Віталіївна відмічає «чуття природної людини, яка прагне гармонії з навколишнім світом» (С. 10), зв'язок із космосом, художнє чуття колористики, пластики й слова, ментальну неквапність українця, перетин живопису та літератури. Серед «трагічних» подій, які вплинули на ментальність письменника, дослідниця підкреслює знак «неблагонадійного», що біографічно сформувався в результаті революційної діяльності його батька, якого заарештували через провокацію. Позитивним у цьому є перспектива для майбутнього художника навчатися в Європі (Краківська Академія красних мистецтв).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Доречним є використання Вікторією Віталіївною інтермедіального підходу у процесі дослідження, що зумовлюється векторами творчої реалізації М. Жука: живопис і література.

Дослідниця спирається на українських літературознавців і знаходить віддзеркалення естетичних засад різних напрямів у творчості М. Жука, серед яких імпресіонізм, постімпресіонізм, модернізм. Імпресіоністичну поетику Вікторія Віталіївна вбачає в запереченні сухої лінійності і раціоналізму традиційного образотворчого мистецтва, його оптичного обману, «банальної фотографії життя». Дослідниця підкреслює, що першорядне значення М. Жук відводив натякам, сугестіям, алюзіям. Особливе місце, на думку дисертантки, у ньому посідав пленер, як тип миттєвого пейзажу.

Вікторія Віталіївна констатує, що це позначилося на усіченому синтаксисі, рясно заповненому розділовими знаками, та на фабулі, що не мала канонічної завершеності. Також це вплинуло на жанрову трансформацію, в наслідок чого поширилися нові синтетичні жанрові утворення із сумісних мистецтв: етюди, ескізи, шкіци, ноктюрни. Серед модерністських рис дослідниця відмічає психологізм, зміщення композиційної структури переважно до кульмінації й стрімкої розв'язки, сюжетну напругу, драматичне загострення, пуантилізм.

Важливими є 2 та 3 розділи дисертації, які привертають увагу до новаторства письменника, творчого пошуку, який реалізувався на рівні жанрових конотацій та впровадженні тенденцій доби поч. ХХ ст. Дисертантка розмірковує над символікою М. Жука, звертає увагу на знак «красно-рожева» троянда, що символізує насамперед романтичне кохання, солодке бажання, що підкреслене наскрізним у вірші епітетом «рожева». Це вказує на витонченість, елегантність, жіночність, аристократизм об'єкта, яким захоплений ліричний герой – його коханої, яка виписана крізь призму вишуканої флористики.

Дослідниця зауважує, що символістська естетика зумовлює зміщення техніки зображення, коли зорові засоби поступається перед звуковими образами, де домінує ракурс не «побаченої», а «відчутій» деталі, яка згущує враження, збирає їх в одну точку й тому може перерости у велику емоційну силу. Вікторія Віталіївна стверджує, що образ коханої стає для ліричного героя знаком всього світу. Це виявляється порівняннями, які не названі справжнім іменем, не змальовані у чітких формах. Це «пейзаж душі» на тлі рослинної орнаментики. Дослідниця підкреслює, що йдеться про душу ліричного героя, а не фемінну душу, про чоловіче сприйняття жінки як певного ідеалу. Так обраниця платонічної уяви має бути «королевою» тільки його душі, що заповнена єдиним рожевим кольором, а не фарбами навколишньої дійсності.

Вікторія Віталіївна зауважує, що кохана не має земних властивостей, постає нав'язливою думкою, та не дає спокою ліричному герою, який змушений постійно «співати» про неї. Вона виявляється «демоном могутнім», здатним повністю заповнити його. Дисертантка наголошує, що в доробку М. Жука поряд із віршами, де відтворюються перипетії внутрішнього світу та естетизуються страждання через вигадану любов, були твори, що присвячені Україні. Поява патріотичних творів, на думку дослідниці, не була даниною народницькому віршуванню, це стосується переконань ранніх модерністів, які врівноважували критерії краси і правди, а

«хатяни» навіть трактували Україну як естетичну категорію. Ліричний герой, підкреслює Вікторія Віталіївна, втратив віру у відродження рідної землі, він позбавлений сили волі утвердити себе й її як господарів цього світу.

Дисертантка відмічає мінорну тональність поезії, де простежуються натяки на таємничі «хто» і «що», які є «хмурою стіною» перед ліричним героєм. М. Жук, підкреслює Вікторія Віталіївна, нікого й нічого не називає, зберігає сюжетну інтригу до кінця твору, картає себе, має на увазі «темну воду», на дні якої чути дивний спів, не може вгамувати себе.

У ліричній події дисертантка знаходить жанрові ознаки балади, що вносить у сюжет містичну напругу. У стихії води Вікторія Віталіївна вбачає репрезентацію жіночого начала, яке наділене властивостями одночасно жити світ і поглинати його. Дослідниця встановлює в цьому лунарний символ жінки під міфічним деревом життя.

Окрім лірики в дисертації здійснено аналіз казок М. Жука, де дослідниця виокремила фабулу мандрівки, імпресіоністичну тональність, стилізацію пісень, сюжетні повороти, інтригу.

Дисертація В. В. Квіцинської є важливим дослідженням. Зміст роботи свідчить про наукове мислення, володіння термінологічним філологічним інструментарієм, дослідницькою аргументацією авторки.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Вікторія Віталіївна уперше в українському літературознавстві комплексно розглядає літературну творчу спадщину М. Жука в контексті біографії та дискурсу поч. ХХ ст.; на інтермедіальних засадах визначає взаємодію поезії з живописом і музикою, де домінує символізм; аналізує жанрову трансформацію М. Жука; інтерпретує казки М. Жука в контексті відповідного жанру літературної казки в 1920-х років.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Апробація дисертаційного дослідження віддзеркалена в семи публікаціях, із яких 2 опубліковані у виданнях, включених до переліку

наукових фахових видань України з присвоєнням категорії “Б”, 1 – у в періодичному науковому виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 4 публікації додатково відображають результати аналізу.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення наукового доробку Вікторії Віталіївни Квіцинської розкривається в перспективах використання матеріалу в українських літературознавчих розвідках першої половини ХХ ст., застосуванні в університетських курсах з літературознавства, історії української літератури, інтермедіальних студіях; у ході написання кваліфікаційних робіт.

Основні засади дослідження оприлюднені у формі доповідей на Міжнародній науковій конференції «Сучасна філологічна наука в міждисциплінарному контексті» (Київ, 8.10.2015), 38-й Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 14.12.2017), «Actual Problems of Science and Education APSE – 2019» (Будапешт, 03.02.2019), 4-й Міжнародній науково-практичній «Fundamental and applied researches: contemporary scientific and practical solutions and approaches. Interdisciplinary prospects» (27.06.2019), а також у виступах на засіданнях і наукових семінарах кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Дисертація справляє позитивне враження, однак слід прояснити деякі моменти, які виникають у процесі читання серйозної та масштабної роботи:

1. Вікторія Віталіївна говорить про віддзеркалення естетичних засад імпресіонізму, постімпресіонізму, символізму («красно-рожева троянда») модернізму у творах М. Жука. Будь ласка, наведіть цитати із текстів, які це унаочнюють. Продемонструйте, як у тексті відрізняється поетика імпресіонізму від поетики постімпресіонізму.

2. Цілком справедливо дисертантка вписує творчість М. Жука в модерністський дискурс. Якщо говорити про знаки-символи, то в модернізмі, зокрема українському, символічно постає квітка соняшника, яка виявилася і в живописі, і в архітектурі (ліпнина будинків), і в літературі. Знак-символ троянда властивий естетиці романтизму. Як можна інтерпретувати введення М. Жуком саме *троянди* в модерністському дискурсі? Це є ознакою ідіостилю? чи це перегуки із попередніми традиціями?

3. Коли Вікторія Віталіївна аналізує лірику про кохання М. Жука, то вводить його в дискурс української традиції. Може доречно точки перетину шукати раніше: у давньо-грецькій та давньоримській поезії про кохання (творчість Архілоха й Катулла – нерозділене кохання). Чи можемо ми говорити про тип коханої в ліриці М. Жука?

4. При аналізі лірики про Україну дослідниця відмічає, що ліричний герой М. Жука втратив віру у відродження рідної землі та позбавлений сили волі утвердити себе як господаря цього світу. Може «слабкість» ліричного героя є віддзеркаленням тенденцій символізму або декадентства, яким властиво сумувати? Може у подальших перспективах доречно застосувати інструментарій постколоніальної критики при інтерпретації корпусу про Україну М. Жука? Підійти до цього з позиції фіксації комплексу неповноцінності, слабкості, як національної пам'яті, щоб здійснити «позитивні» висновки: подолання, неповторення?

5. Дисертантка інтерпретує казки М. Жука, в яких окрім сюжетних поворотів та композиційних несподіванок (С. 168) підкреслює імпресіоністичність мовної гри, чуття слова. Будь ласка, наведіть приклади імпресіоністичності слова у М. Жука.

У процесі аналізу тексту дисертації офіційною опоненткою встановлено **дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.**

7. Загальна оцінка дисертації.

Висловлені питання не знижують позитивного враження від роботи.

Дисертація Квіцинської Вікторії Віталіївни є вагомим внеском у вивчення історії української літератури. Вивчення даних про апробацію результатів дослідження демонструє широку географію публікацій і велике розмаїття виступів дисертантки на наукових конференціях самих різних рівнів.

Дисертаційна робота «**Інтермедіальні модифікації у творчості Михайла Жука**» відповідає порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами), а її авторка **Квіцинська Вікторія Віталіївна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія».

Докторка філологічних наук, професорка,
завідувачка кафедри зарубіжної літератури
та слов'янських мов
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

С. К. Криворучко

